

ДОХОДИ НАСЕЛЕННЯ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО СПОЖИВЧОГО ПОПИТУ

Формування доходів населення, задоволення його потреб у товарах і послугах тісно взаємопов'язані з функціонуванням регіонального споживчого ринку. Саме через споживчий ринок забезпечується взаємодія сфери виробництва та споживання. На особливості його функціонування безпосередньо впливають такі параметри, як абсолютний розмір сукупних доходів населення, їх структура, а також ціновий чинник. На регіональному рівні саме вони визначають стан споживчого ринку.

Метою статті є визначення місця доходів населення у формуванні внутрішнього споживчого попиту регіону.

Споживчий попит є основною рушійною силою виробництва в ринкових умовах. На нього орієнтується виробник, який прагне досягти стабільного та прибуткового виробництва. Споживчий попит населення, що формується його доходами, є складовою внутрішньорегіонального споживчого попиту та важливим чинником зростання місткості споживчого ринку. Достатній рівень доходів не тільки утримує робочу силу в сфері офіційної зайнятості, але й певним чином позиціонує її на споживчому ринку.

Зниження доходів населення внаслідок несвоєчасної виплати заробітної плати чи її натуральної форми зменшує загальний платоспроможний попит на товари і послуги, що негативно позначається на функціонуванні регіонального споживчого ринку. Таким чином, між цими явищами і процесами існує прямий та зворотній зв'язок.

У сучасних дослідженнях попит визнано одним з принципів формування соціальної сфери регіону. Найбільш повно такий методологічний підхід викладено в науковій праці Петровської І. О [1]. Вона поділяє попит на три основні види: реалізований, незадоволений і такий, що тільки формується. При цьому наголошується його значна залежність від системи чинників – демографічних, історичних, етнічних, релігійних, соціальних, сімейних, економічних, географічних, освітніх, екологічних та інших. Під впливом економічного фактору виокремлено попит, що формується в населення із стабільними, нестабільними та періодичними доходами [1, с. 84–87].

Стабільність є важливою, проте не єдиною якісною ознакою доходу, яка обумовлює його диференціацію. Не менше значення для формування

© *В. С. Заяць, 2008*

регіонального споживчого попиту має абсолютний розмір, динаміка і структура доходів населення. За цими параметрами відбувається значна диференціація останнього, яка не може не впливати на внутрішньорегіональний споживчий попит.

Крім того, необхідно враховувати, що споживчий попит населення визначається не лише його доходами, але й способом життєдіяльності, схильністю до поточного споживання чи нагромадження. Таким чином, спостерігається опосередкований вплив доходів населення на формування внутрішньорегіонального попиту. Ми погоджуємося з висновком про те, що споживчий попит можна розглядати як систему, оскільки йому властиві всі системні характеристики – цілісність структури, наявність зв'язків, організованість [1, с. 82]. Найбільш динамічно реагують на зміну споживчого попиту з боку населення підприємства соціальної інфраструктури, які прагнуть надавати якісні послуги відповідно до структури потреб населення регіону.

На рівні регіону споживчий попит населення стимулює ті сфери виробництва та види економічної діяльності, продукція яких витримує конкуренцію на регіональному товарному ринку і таким чином посилює конкурентні переваги певних товаровиробників.

У ринкових умовах доходи населення значною мірою залежать від коливань кон'юнктури ринку праці, спроможності держави гарантувати громадянам їх необхідний рівень, навіть за умов економічного спаду чи інших варіантів розвитку подій. Нейтралізація цих загроз залежить від раціонального використання ресурсного потенціалу регіону, рівня розвитку інвестиційної та інноваційної сфер, стабільності системи ціноутворення та її спроможності протистояти зовнішнім негативним впливам.

Важливе значення має ефективність здійснюваної державної регіональної економічної політики, її здатність досягати головної мети – підвищення життєвого рівня населення регіону. Враховуючи соціальне спрямування сучасної регіональної політики, можна стверджувати, що всі складові її механізму (нормативно-правова, бюджетна, фінансово-кредитна, організаційно-економічна) повинні забезпечити високий рівень захищеності доходів населення, їх зростаючу динаміку і стабільність.

У регіональних соціально-економічних системах доходи населення спонукають його до зайнятості; територіальні і галузеві відмінності в одержуваних доходах зумовлюють мобільність населення, зростання зайнятості в сферах господарювання, де рівень доходів є вищим за середній. Регіональний відтворювальний процес передбачає активну роль людських ресурсів, залучення яких у господарський обіг здійснюється на основі системи мотивацій. Доходи населення регіону відіграють роль саме того мотиву, що стимулює залучення людських ресурсів до матеріального чи

нематеріального виробництва, сфери послуг або їх вплив з цих сфер економічної діяльності.

Доходи населення в регіональних соціально-економічних системах значною мірою залежать від таких зовнішніх чинників, як привабливість проживання на тій чи іншій території, безпека життєдіяльності, рівень розвитку соціальної інфраструктури, можливість якомога повного задоволення соціально-культурних потреб. Органи територіального управління та місцевого самоврядування повинні приймати такі рішення, які б забезпечували високу мотивацію населення регіону до ефективної праці в усіх сферах суспільного життя.

Такий підхід відповідає сучасній світовій практиці управління регіональним розвитком і дає змогу ефективно використати всі можливі засоби впливу, виходячи з реалій та особливостей кожної території. Йдеться про формування системи, яка б забезпечувала:

- єдність інтересів особистості, підприємства, галузі, території;
- об'єктивну оцінку людських можливостей, їх доцільне використання в економіці регіону, створення регіональних передумов для реалізації соціально-трудового потенціалу населення;
- тісний взаємозв'язок рівня та величини доходів населення регіону з основними показниками його соціально-економічного розвитку.

Здійснюючи державну регіональну економічну політику, необхідно передбачати: об'єктивне виявлення першопричин недостатньо високої зацікавленості кваліфікованих працівників у легальній зайнятості в офіційному секторі економіки; сприяння розвитку нових прогресивних форм трудової діяльності населення регіонів; зменшення надмірної територіально-галузевої диференціації доходів населення; визначення перспективних напрямів і шляхів забезпечення зайнятості населення на нових мотиваційних засадах. Актуальним для регіонів України є завдання налагодження регіонального мотиваційного моніторингу, діагностики та оцінки соціально-трудового потенціалу регіону, створеної системи стимулювання праці, прогнозування її результатів.

Закономірно, що проблеми доходів населення наразі постають у контексті проблем економічної безпеки регіонів України. Серед індикаторів соціальної безпеки виокремлено такі, як грошові доходи населення, середньомісячна заробітна плата, заборгованість із заробітної плати. Серед ознак економічної безпеки будь-якого територіального утворення науковці виділяють спроможність підтримувати гідний рівень життя.

Зростання незайнятості населення, безробіття, зниження добробуту, надмірна диференціація доходів оцінюють як загрози соціально-економічному розвитку території. При цьому принципового значення набуває визначення і дотримання порогових індикаторів, тобто граничних значень, порушення

яких спричиняє небажані соціально-економічні наслідки для території. Щодо сфери формування доходів населення, то основними індикаторами тут можуть бути співвідношення між реальними доходами на душу населення та основними соціальними стандартами (мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум, мінімальний споживчий бюджет).

Величина доходів населення відображає інтегральний рівень розвитку продуктивних сил регіону. Тому можна стверджувати, що з їх зростанням, залученням у господарський обіг нових чи забезпеченням раціонального використання наявних ресурсів, створенням нових ринкових структур, розвитком транспортної інфраструктури, формуванням технопарків і технополісів можна очікувати істотного підвищення доходів населення. Вочевидь, що саме загальний рівень розвитку продуктивних сил визначає ступінь захищеності доходів населення від чинників невизначеності та ризиковості. Важливе значення щодо цього має вдосконалення механізмів управління соціальними процесами.

Отже, зростання доходів населення є потужним стимулом формування внутрішньорегіонального споживчого попиту. З розвитком ринкових відносин його значення зростатиме, що цілком закономірно відображає новітні тенденції соціально-економічного розвитку.

Література

1. Петровская И. О. Трансформация в социальной сфере Украины: вопросы теории и стратегия регионального развития коммерческих отраслей (торговля, общественное питание, бытовое обслуживание). – К.: СОПС Украины, 2002. – 266 с.
2. Бандур С. І., Заяць Т. А., Терон І. В. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави: теорія, методологія, практика. – К.: РВПС України НАН України, 2002. – 250 с.
3. Захарченко В. Обґрунтування територіальної концепції економічної безпеки // Регіональна економіка. – 2000. – № 2. – С. 120–127.
4. Павлов В. Формування споживчого ринку в регіоні в умовах перехідного періоду // Регіональна економіка. – 2000. – № 2. – С. 50–64.
5. Гончарук Л. Про основні інтерпретації та типи соціалізації економічних систем // Регіональна економіка. – 2000. – № 3. – С. 74–83.